

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна рада
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Факультет дошкільної освіти та психології
Кафедра психології

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ХХІ ст.: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*З нагоди 125-ї річниці від дня народження Костюка Григорія
Силовича, українського психолога, доктора психологічних наук,
професора, засновника психологічної освіти в Україні*

**МАТЕРІАЛИ
VIII МІЖВУЗІВСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

24 квітня 2024 року

Хмельницький – 2024

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна рада
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Факультет дошкільної освіти та психології
Кафедра психології

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ХХІ ст.: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*З нагоди 125-ї річниці від дня народження Костюка Григорія
Силовича, українського психолога, доктора психологічних наук,
професора, засновника психологічної освіти в Україні*

**МАТЕРІАЛИ
VIII МІЖВУЗІВСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

24 квітня 2024 року

Хмельницький – 2024

УДК 159.923.- 027.22 (063)
ББК 88. 94, 215.1
П 69

Рекомендовано до друку рішенням кафедри психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 10 від 15 травня 2024 року) та рішенням вченої ради Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 6 від 29.05.2024 року)

Редакційна колегія:

Мотозюк А.М., кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Кондратюк С.А., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Цегельник Т. М., доктор філософії, доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

П69 Практична психологія XXI ст.: проблеми та перспективи : матеріали VIII міжвузівської науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 24 квітня 2024 року). (електронне видання). Хмельницький: кафедра психології ХГПА, 2024. 350 с.

У збірнику подано матеріали доповідей учасників VIII міжвузівської науково-практичної конференції «Практична психологія XXI століття: проблеми та перспективи» з нагоди 125-ї річниці від дня народження Костюка Григорія Силевича, українського психолога, доктора психологічних наук, професора, засновника психологічної освіти в Україні, яка відбулася у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії 24 квітня 2024 року.

Матеріали конференції містять наукові статті викладачів, здобувачів закладів вищої освіти, практичних психологів, психологів освіти, педагогів, вихователів ЗДО з наступних питань: сучасні інструменти в роботі психолога в умовах воєнного стану; актуальні питання вікової, педагогічної психології та психології особистості; психологія розвитку сучасної людини: особистісні та ситуативні детермінанти; сучасна освіта і проблеми когнітивного розвитку; проблема соціально-психологічної адаптації в умовах сучасності; актуальні питання психології сім'ї; людина і суспільство: психологічні аспекти взаємодії; психологічні проблеми прогнозування міжетнічних відносин; сучасні дослідження клінічної та спеціальної психології; підходи до підготовки кадрів у галузі психології; прикладні психологічні дослідження; психотехнології активізації особистісних та групових ресурсів.

Матеріали друкуються в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів, наведені факти та статистичні дані відповідають автори, а також наукові керівники (для здобувачів вищої освіти).

© Колектив авторів, 2024
© Кафедра психології ХГПА, 2024

СТРЕКАЛОВА Вікторія, Кондратюк Світлана Вплив особливостей підліткового періоду на формування психічного здоров'я особистості.....	300
ТАФІНЦЕВА Світлана Відреагування травматичного досвіду війни у дитячих малюнках.....	305
ТЕРЕЩЕНКО Світлана, ЛУКАШУК Марина Психологічні особливості підліткового віку.....	311
УЛОВИЧ Оксана Екологічна свідомість дітей дошкільного віку.....	316
ФІЩУК Оксана Сенсорно-моторна інтеграція з дітьми з синдромом Дауна.....	320
ЦЕГЕЛЬНИК Тетяна, КРИВА Наталія Психологічні механізми розвитку фонетико-графічних навичок в учнів початкової школи з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення.....	325
ЦЕГЕЛЬНИК Тетяна, ПЛАЧИНТА Анна Психологічні аспекти розвитку фонематичного сприйняття у дітей з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення.....	329
ШМИГОВАНА Лілія, МОТОЗЮК Людмила Дитячі страхи: психологічні особливості.....	332
ЯКИМЧУК Ангеліна Діагностика та корекція порушень морального розвитку молодшого школяра.....	339
ЯРОМЕНКО Вікторія, КОНДРАТЮК Світлана Теоретичний аналіз проблеми психологічної готовності молоді до створення сім'ї.....	344

ЦЕГЕЛЬНИК Тетяна,

доктор філософії, доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ПЛАЧИНТА Анна,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 016 Спеціальна освіта, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ФОНЕМАТИЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ З ФОНЕТИКО ФОНЕМАТИЧНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

До найважливіших завдань логопедичної роботи з дітьми дошкільного віку, які мають фонетико-фонематичний недорозвиток мовлення, відноситься формування фонематичного сприйняття.

Несформованість фонематичного сприйняття негативно впливає на формування вимови звуків: для дітей властиво вживання дифузних звуків нестійкої артикуляції, численні заміни і змішування.

Діти з порушенням фонематичного сприйняття часто викривляють ті звуки, які вміють вимовляти правильно. Причина неправильного мовлення криється не в небажанні дитини говорити вірно, а в недоліках фонематичного сприйняття. Для дітей з недорозвиненим фонематичним сприйняттям також властиве порушення звукової та складової структури слова (пропускання, вставлення, переставлення, повторення звуків і складів). За допомогою вироблення артикуляційних навичок можна досягти тільки мінімального ефекту, до того ж тимчасового. Фонематичне сприйняття є найважливішим поштовхом до формування нормованої вимови. Стійке виправлення вимови може бути гарантоване лише за умови випереджального формування фонематичного сприйняття [1].

На важливість і необхідність своєчасного формування слухової уваги та фонематичного слуху у дітей з мовленнєвими порушеннями звертало увагу багато вчених: О. Бєлова,

І. Брушневська, В. Бугаєнко, Н. Гаврилова, Т. Колос,
С. Конопляста, В. Литвиненко, А. Логінова, Ю. Пінчук,
Н. Опанасець, Ю. Рібцун та інші.

Вивчення фонетико-фонематичного недорозвинення мовлення включає в себе дослідження методів корекції та підтримки дітей із цим порушенням. Важливо розробляти ефективні стратегії взаємодії з такими дітьми, щоб сприяти їхньому успіху в соціумі та навчанні. Комплексний підхід, який враховує індивідуальні особливості кожної дитини, може бути ключовим у розробці програм та інтервенцій.

Характеристика можливих особливостей перебігу вищих психічних функцій у дітей з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення представлена в науковій літературі таким чином.

Увага в таких дітей може бути нестійкою, нестабільною і вичерпною. Недостатньо сформована довільна увага, коли дитина насилу зосереджується на одному предметі і за спеціальним завданням не може переключитися на інший.

Обсяг пам'яті у дітей із ФФНМ може бути меншим, ніж у дітей із нормально розвинутою мовою. При цьому дитина повинна прикладати більше зусиль і часу, щоб запам'ятати матеріал. Спостерігаються певні особливості в розумових процесах: у дітей із ФФНМ переважає наочно-образне мислення, трапляються труднощі сприйняття абстрактних образів. Процес розвитку мисленнєвих операцій може бути сповільнений, унаслідок чого спостерігається уповільнене розуміння матеріалу, пов'язаного з навчальним процесом.

У дослідженнях Ю. Рібцун [2] виділені такі типи дітей із ФФНМ:

а) діти дошкільного віку зі збереженою іннервацією і відсутністю анатомо-фізіологічних дефектів голосового апарату, з порушенням фонетичного компонента мовлення (діти з дисфонією);

б) діти з дисфонією внаслідок недостатньої іннервації мовного апарату (дошкільнята з дизартрією);

в) діти дошкільного віку (діти з носовим голосом) з порушеннями забарвлення голосу і звуковимови внаслідок анатомо-фізіологічних порушень органів мовлення;

г) діти з простою афазією, недостатнім розвитком голосу і мовних компонентів, прискореним темпом мовлення (діти дошкільного віку з тахілярією);

д) діти дошкільного віку з порушеннями голосу на фоні простої дисфонії;

е) діти з обмеженою вимовою, яка стала звичною (найчастіше через наслідування неправильної вимови члена сім'ї).

Науковиця зазначає, що для повного опису ФФНМ у дітей перших 5 років життя необхідно досліджувати такі складові: анатомо-фізіологічні вимоги до мовленнєвої функції; просодичні елементи мовлення, фонетичні елементи мовлення; фонематичні компоненти мовлення [2].

Формування фонематичного сприйняття відбувається поетапно, починаючи з розрізнення далеких звуків, таких як голосні та приголосні, а потім необхідно переходити до виявлення більш тонких характеристик, таких як дзвінкість-глухість чи м'якість-твердість приголосних. Ключовим для успішного формування зв'язку між звуком та відповідною буквою є чітка та правильна вимова. Невірна вимова може призвести до утруднень у процесі навчання, оскільки неправильне відтворення назв букв може утворити порушення мовлення та затримати розвиток писемного мовлення.

Формування звукової сторони мовлення відбувається у двох напрямках:

- робота над артикуляцією;
- диференціація та автоматизація звуків [3].

Психологічні дослідження науковців продемонстрували значну роль фонематичного сприймання для повноцінного засвоєння звукової сторони мовлення. Передумовами успішного опанування грамотою у дошкільника є сформоване фонематичне сприймання, правильна вимова всіх звуків рідної мови та наявність елементарних навичок звукового аналізу. Ці процеси взаємодіють та взаємозумовляють один одного.

Мовлення, як засіб комунікації, базується на звуковій природі і є основним засобом спілкування. Оволодіння звуковою системою мови відповідно до норм вимови є ключовим етапом для розвитку мовлення та сприяє успішному навчанню мови як засобу спілкування.

Отже, діти з ФФНМ часто демонструють залежність між рівнем фонематичного сприймання та кількістю звуків з порушеною вимовою. Чим більша кількість звуків сформована неналежно, тим нижчий рівень фонематичного сприймання. Вченими виділено два рівні недорозвинення фонематичного сприйняття: порушення фонематичного сприйняття є первинним; передумови до оволодіння звуковим аналізом і сформованість навичок звукового аналізу сформовані недостатньо; порушення фонематичного сприйняття є

вторинним; внаслідок анатомічних дефектів органів мовлення спостерігаються порушення мовленнєвих кінестезій, порушена нормальна слуховимовна взаємодія найважливіших механізмів розвитку вимови.

Список використаних джерел:

1. Брушневська І. М. Механізми розвитку фонематичного компоненту мовленнєвої діяльності дітей за умов звичайного онтогенезу. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*. 2016 № 70 (1). С. 84-88.
2. Рібцун Ю. В. Особливості фонематичної складової мовлення дітей середнього дошкільного віку із ФФНМ. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2011. № 18. С. 208–212.
3. Шеремет М. К. Логопедія. Київ: Слово, 2017. 776 с.

ШМИГОВАННА Лілія,

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

Науковий керівник: **МОТОЗЮК Людмила,** кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ДИТЯЧІ СТРАХИ: ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

У дітей страхи виникають у різному віці та від різних причин. Розрізняють психологічно зумовлені страхи та страхи, пов'язані з патологією психіки (невроз страху, фобії, еквіваленти епілепсії).

У дитячому віці страхи можуть проявлятися як типова реакція дитини на ситуацію та набувати під впливом різних факторів патологічних ознак [3, с. 36]. О. Камінська та Н. Громик під страхами визначають «негативні емоційні стани дитини, які пов'язані із відображенням у її свідомості конкретної загрози емоційному благополуччю» [4, с. 92]. А. Ковалевська визначає страх як «невід'ємне емоційне

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна рада
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Факультет дошкільної освіти та психології
Кафедра психології

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ
VIII МІЖВУЗІВСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ХХІ ст.: ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ

З нагоди 125-ї річниці від дня народження Костюка Григорія Силевича, українського психолога, доктора психологічних наук, професора, засновника психологічної освіти в Україні

24 квітня 2024 року

Відповідальний за випуск – **Мотозюк Людмила Миколаївна**, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Упорядкування: Тетяна Цегельник
Літературні редактори: Людмила Мотозюк, Світлана Кондратюк
Художнє оформлення: Тетяна Цегельник

Надруковано з оригінал-макетів авторів. За науковий зміст і якість поданих матеріалів, наведені факти та статистичні дані відповідають автори, а також наукові керівники (для здобувачів вищої освіти).

Формат 60x84/16. Гарнітура Bookman Old Style.

